

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

ПЛОТНИКОВА М. В.
канд. юрид. наук, доцент

Творчі об'єднання письменників в Україні: трансформація функцій

Після перемоги «Жовтневої революції» та встановлення радянської влади відбулися докорінні зміни у всіх сферах суспільних відносин. Це зумовило сплеск творчої активності як старих, так і нових письменників та художників. Для творчої співпраці та пропагування власних ідей багато письменників об'єднувалися та створювали відповідні творчі організації. Першою масовою літературною організацією в радянський час дослідники називають «Плуг», засновану у Харкові у 1922 році, ідеологічною платформою якої було бажання творити нову культуру. У 1923 році була створена Спілка пролетарських письменників «Гарт», в основу якої покладалася марксистська ідеологія. Письменницькою організацією, яка пішла шляхом розбудови нової української літератури стала Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). Помірковане коло українських письменників об'єднувала літературна асоціація «Аспис», український письменників футуристів – Асоціація панфутуристів «Аспафут» та інші [1, с. 96-111]. Таким чином, на території УСРР за невеликий час були створені та активно функціонували справжні творчі об'єднання, діяльність яких була непідконтрольна комуністичній партії.

Незадоволення такою багатоманітністю та потужністю літературних об'єднань комуністична партія ініціювала створення у м. Харкові у 1927 році Всеукраїнської спілки пролетарських письменників (ВУСПП) [1, с. 112]. ВУСПП підтримувала лінію ЦК КП(б)У з питань літератури, свою непримиренну позицію до «буржуазно-націоналістичних

тенденцій в літературі» проявило в цькуванні письменників інших об'єднань за ідеологічну чи творчу позицію [2]. На всесоюзному рівні у першу ж п'ятирічку комуністична партія також стала «допомагати створенню особливих пролетарських організацій в області літератури та мистецтва». Так було створено Всесоюзну асоціацію пролетарських письменників (ВАПП), до якої входили регіональні асоціації, найбільшою з яких була Російська асоціація пролетарських письменників [3, с. 436]. До складу асоціації входила Всеукраїнська асоціація пролетарських письменників (ВУАПП) як організація російських пролетарських письменників у Харкові [4]. Втім діяльність ВАПП також не задовольняла ЦК ВКП(б), тому що його члени по-своєму розуміли політику партії [3, с. 436-437].

Всі зазначені літературно-художні організації були ліквідовані згідно з постановою ЦК ВКП(б) від 23 квіт. 1932 «Про перебудову літературно-художніх організацій» та створено Спілку радянських письменників України, до якої увійшли більшість членів ВУСПП з належною соціалістичною позицією [2]. Спілка радянських письменників України стала складовою частиною створеної Спілки письменників СРСР, яка «згуртувала письменників, стимулювала зростання молодих талантів та забезпечила підйом радянської літератури» [3, с. 438]. Надалі, як відмічають дослідники, «характер і суть творчих організацій визначав тоталітарний режим» [1, с. 125], а самі творчі спілки по-суті стали інструментом тоталітарної системи [5]. Членство в офіційних творчих спілках давало можливість здійснювати творчу діяльність, не відходячи, звісно, від лінії партії, та отримувати певні матеріальні блага, почесні звання, премії винагороди, інші ж були «приречені на бідність і забуття». Монополізація керівництвом творчих спілок матеріальних та організаційних умов творчої діяльності негативно відбивалося на розвитку творчості [1, с. 130-132].

Перебудова, яка розпочалася в останні роки існування СРСР, вплинула і на діяльність Спілки письменників СРСР. Відбувалася внутрішня боротьба за вплив на республіканські спілки і між керівництвом Спілки письменників СРСР та Спілки письменників РСФСР. Наприкінці існування СРСР було вирішено оновити статут Спілки письменників СРСР, однак на запланований у 1992 році з'їзд відмовилися приїхати представники України, а згодом і інших республік, що і завершило історію існування Спілки радянських письменників [6].

Українська спілка радянських письменників була перетворена у 1991 році в Спілку письменників України, а 1997 році отримала статус національної [7]. З розпадом СРСР Спілка втратила ідеологічну функцію, яку виконувала багато років поспіль. Правову основу діяльності Національної спілки письменників сьогодні складає Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 року № 554/97-ВР. Статут Спілки визначає її як добровільне об'єднання професійних творчих працівників – письменників [8]. Національна спілка письменників України сьогодні формально виконує функцію творчого об'єднання письменників, має власне майно та доходи, які витрачає на статутну діяльність. Але більшою мірою Спілка бореться за майно, що стало її власністю після розпаду СРСР, та не дуже прозора витрачає кошти, які в тому числі отримує з державного бюджету [9]. Законодавством про авторське право передбачена також плата за використання на території України творів, що стали суспільним надбанням, які надходять до фондів творчих спілок України, при цьому державний контроль за використанням таких коштів відсутній [10]. Зміна принципів бюджетного фінансування скасування прямого виділення коштів на підтримку творчих спілок і запровадження фінансування окремих проектів, у зв'язку з чим творчі спілки

конкуруватимуть з іншими громадськими організаціями, позитивно вплине на трансформацію їхніх функцій [11]. Є сподівання, що внутрішні чинники та увага громадськості остаточно позбавить Національну спілку письменників непритаманної їй функції перерозподілу матеріальних благ.

1. Романенко Г.О., Шейко В.М. Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір: монографія. Київ, 2008. 208 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=2972>. Дата звернення 18.04.2020.

2. Ткачова Л.І. Всеукраїнська спілка пролетарських письменників (ВУСПП). *Енциклопедія історії України*. Т. 1: А-В. Київ, 2003. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Vseukrainska_spilka_p. Дата звернення: 18.04.2020.

3. История СССР. Эпоха социализма (1917-1957 гг.). Москва: Госполитиздат, 1958. 772 с.

4. Крижанівський С. А. Всеукраїнська асоціація пролетарських письменників (БУАПП). *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30013. Дата звернення: 18.04.2020.

5. Георгиев А. А. Творческие союзы как элементы тоталитарной системы (1932-1941 гг.). Дисс. ... канд. ист. наук.: 07.00.02. Санкт-Петербург, 1999. 24 с.

6. Самойленко Г. В. Літературне життя напередодні розвалу Радянського Союзу (1986–1991). *Література та культура Полісся*. 2016. Вип. 83. С. 192-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkp_2016_83_22. Дата звернення: 18.04.2020.

7. Про НСПУ. *Сайт Національної спілки письменників України*. URL: <https://nspu.com.ua/pro-nspu/>. Дата звернення: 18.04.2020.

8. Статут Національної спілки письменників України. URL: <https://nspu.com.ua/ofitsijno/statut-natsionalnoji-spilki-pismennikov-ukrajini/>. Дата звернення: 18.04.2020.

9. Лауреати Шевченківської премії звернулися до Порошенка: Спілку письменників намагаються знищити. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/politics/10095575-laureati-shevchenkivskoji-premiji->

zvernulisya-do-poroshenka-spilku-pismennikiv-namagayutsya-znishchiti.html.
Дата звернення: 18.04.2020.

10. Плотнікова М.В. Правова природа платежів, пов'язаних з охороною прав на об'єкти авторського права. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Суми, 2019. Ч. 1. С. 126-130.

11. Авдєєва Т. Національні спілки: необхідне явище українського суспільства чи пережитки минулого? *Сайт Центру демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/natsionalni-spilky/>
Дата звернення: 18.04.2020.